

מבט על פרשות השבוע ועל מועדי ישראל
מבעד לתיבות ולאותיות של לשון הקודש

חנן חסן

פרשת וַיְחִי

צִדְקַת מִשְׁפָּחָה לַתּוֹרָה – וְיָחִי

הַהוֹדָה אֶתְּהָ יְיָ אֱחִיךָ... – עַל מַה עֲלִיהֶם לְהוֹדוֹת?

פרשתנו חותמת את ספר בראשית, סיפור הורנו ולידתו של עם ישראל. לפי ספר יצירה, "נעוץ תחילתן בסופן וסופן בתחילתן", ספר בראשית עוסק לא רק בתהליך התהוותו, אלא גם ב"קץ". לפני פטירתו, קורא יעקב לבניו, "האֶסְפוּ וְאֶגִּידָה לָכֶם אֵת אֲשֶׁר יִקְרָא אֶתְכֶם בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים". לפי המדרש, ביקש יעקב אבינו לגלות לבניו את הקץ (מועד הגאולה ומתכונתה), אך נסתלקה ממנו שכינה. יעקב מצל את ההזדמנות כדי לברך את בניו, ומסתבר שהשכינה לא נסתלקה ממנו לגמרי. חז"ל מתייחסים לברכות שברך יעקב את בניו, כאל דברי נבואה, המתממשים והולכים להם לאורך הדורות. אחד הגילויים החשובים באשר ליהודה בפרט, ולעם ישראל בכלל, הוא "**הַהוֹדָה אֶתְּהָ יְיָ אֱחִיךָ** ... יִשְׁתַּחֲוּוּ לָךְ בְּנֵי אֲבִיךָ". יעקב מגלה לנו ששבט יהודה ראוי, ואף יזכה, למלוך על עם ישראל כולו (מלכות בית-דוד).

הנבואה אינה מצטמצמת לתקופה מוגבלת, אלא אף "מנציחה" זכות זו, "לא יסור שִׁבְט מִיְהוּדָה וּמְחַקֵּק מִבְּיַן רַגְלָיו". מלכותו של יהודה תשוב ותתמש באחרית הימים, "עַד כִּי יָבֹא שִׁילָה וְלוֹ יִקְהַת עַמִּים", כאשר מלך המשיח, משושלת בית-דוד, יקום וינהיג את עם ישראל אל הגאולה האמיתית והשלמה. בכתוב "יִשְׁתַּחֲוּוּ לָךְ בְּנֵי אֲבִיךָ", יש יותר מרמז לכך שמדובר במלוכה, אך יש מקום לשאול באשר לפתיח, "**הַהוֹדָה אֶתְּהָ יְיָ אֱחִיךָ**". על מה אמורים אחיו להודות לו? ועוד נכון להבין, מהו יתרונו של יהודה על פני אחיו, עד כדי כך שהוא מזכה אותו במלוכה עליהם? וכיצד משתקף יתרונו בשמו?

כדי שנוכל להשיב עלינו להתמקד במהותו של **הַהוֹדָה**, לעלות לשורש הגבוה של שמו, ולשם כך נחזור לנסיבות הולדתו. לדברי חז"ל, ידעו נשות יעקב ברוח הקודש, שיעקב אמור להוליד, באמצעות ארבעתן, שנים עשר שבטים. ממילא, הממוצע הוא שלשה בנים לכל אחת מהן. לפני שנולד יהודה, כבר היו ללאה שלושה בנים, וכאשר נולד, היה ברור לה שזכתה וקיבלה יותר מהממוצע, ותגובתה "**הַפְּעַם אוֹדָה אֶת ה'**, על כן קָרָאָה שְׁמוֹ **הַהוֹדָה**". על פסוק זה אומר רשב"י, "מיום שברא הקדוש ברוך הוא את עולמו, לא היה אדם שהודה להקדוש ברוך הוא, עד שבאתה לאה והודתו". לאה זוכה בדברי שבח מופלגים, אך גם תמוהים. הייתכן שלא קדמו לה אחרים שהודו, כמו אברהם ויצחק, או אדם הראשון למשל?

ומשיב ה"כתב סופר" שבוודאי קדמו ללאה אחרים שהודו לקב"ה על ניסים שנעשו להם, שלא בדרך הטבע, אך לאה לעומתם, הודתה לקב"ה על משהו שנראה "טבעי" לחלוטין וקורה מידי יום לנשים רבות, מרובות ילדים, המוסיפות ללדת. ה"פרדס יוסף" לעומת זאת, מסביר זאת בכך שלאה היא הראשונה, שהודתה בטעותה לגבי "יחסו" של הקב"ה כלפיה. ללאה היה קשה לקבל את עובדת היותה **שְׁנוּאָה**, והיא ראתה בכך משהו רע מבחינתה. והנה, כפי שמעיד הכתוב, "וַיִּרְא ה' כִּי **שְׁנוּאָה** לָאָה וַיִּפְתַּח אֶת רַחְמָהּ, וַרְחַל עֲקָרָהּ". עתה, לאחר שנוכחה לדעת שחלקה היחסי בשבטים, גדול מהמכסה הראויה לה, היא הבינה שבשל היותה **שְׁנוּאָה**, זכתה לכך שרוב השבטים יצאו ממנה, **והודתה**, תרתי משמע. מחד, **הודתה** בטעותה בהבנת הדברים, ומאידך **הודתה** לקב"ה על הזכות שנפלה בחלקה. היא זכתה בעצם להבין את הבסיס להלכה, "אדם **מודה** על הרעה כשם שהוא **מודה** על הטובה", כי בסופו של דבר, יתברר שכל מה שהקב"ה עושה, הוא עושה לטובה. רגש **התודה** לקב"ה **הַפְּעִים** אותה (**הַפְּעַם**) כל כך, עד שהנציחה אותו בשם **הַהוֹדָה**, בו כללה את שמו של הקב"ה **י-ה-ו-ה**, ואף כרכה בו את פעולת **ההודיה**. לפניה לא היה מישהו שכרך את הקב"ה עם **הודיה**, "לא היה אדם שהודיה לקב"ה".

אנו רואים ששורש רוחני זה **מַפְעֵם** גם ב**הַהוֹדָה**, ואפילו ביתר שאת. שורשה של פעולת **ההודיה** (הבעת **תודה**), י.ד.ה, הוא גם שורשה של פעולת **הוידוי**, וה**הודאה** באשמה. **המודה** על הטובה, כמו **מודה** בכך שאינו ראוי לה, ולכן די בשורש רוחני אחד, לשתי צורות השימוש. ומעניין לגלות, שהמופע הראשון בתורה של השורש י.ד.ה, הוא בדברי לאה "**הַפְּעַם אוֹדָה אֶת ה'**", עובדה התואמת את דברי רשב"י, על ראשוניותה של לאה בתחום זה.

ברור לנו שמעלתה של **ההודיה** לקב"ה גדולה היא, אך האם בכך מתמצית גדולתו של יהודה? הרי יהודה **מודה** גם בחטאו במעשה תמר, וכיצד ניתן להסביר את כישלונו של אדם גדול כיהודה, בסיפור זה? כדי להסביר את מה שאירע במעשה תמר, נביא משל בדומה לזה המובא בזוהר הקדוש. היה היה מלך, שבראש מעייניו עמדה טובתם של בני עמו, ועמו אף הוא השיב לו אהבה. למלך היה בן יחיד שהיה אמור לרשת אותו בבוא היום. כאשר המלך הזקין וחש ששנותיו ספורות, הוא קרא אליו גבירה אחת שהיתה מפורסמת ביפיה בחכמתה ובעושרה. המלך פנה אליה וביקש ממנה שתנסה לפתות את בנו ולהדיח אותו לדבר עבירה (מעילה באוצרות הממלכה וכ"ו"ב). הגבירה המופתעת התחלחלה לשמע הבקשה ואמרה שאינה יכולה לקבל על עצמה משימה כזו, גם מכיוון שאינה מוסרית וגם מכיוון שאינה מסוגלת לפגוע במלכה האהוב. המלך הבהיר לה שטובת העם מחייבת אותו לוודא שבנו, שלכאורה הולך בדרכו, מסוגל לעמוד בדרישות הכבודות של התפקיד. ברגשות מעורבים קיבלה האשה על עצמה את המשימה, ושמחה לגלות בסופו של דבר, ששורש העצר עמד בניסיון ואף זכה למלוך אחרי אביו.

בדומה, יהודה שמשורש מהותו אמור לדעת **להודות**, הוא המועמד למלוכה. אך יש לבחון את כושרו להודות בחטאו/בטעותו בפומבי, גם אם ההודאה אמורה לפגוע בכבודו. אם יעמוד במבחן בכבוד, יהא ראוי למלוכה. אלא שבשל מעלתו הרוחנית הגבוהה, יהודה אינו חוטא, וכיצד אם כן ניתן לבחון אם הוא מסוגל להכיר בחטאו ולהודות בו? לשם כך, שולל ממנו הקב"ה את כושר השיפוט והבחירה וגורם לו "להיכשל" במעשה תמר. לאחר שהוא "נכשל", הקב"ה מחזיר

לו את כישוריו, אך ליהודה "ברור", שהוא זה שנכשל. ואז, כאשר מגיע הרגע בו יהודה מגלה את צדקתה של תמר, למרות שהוא יכול להמשיך ולגלגל עליה את האשמה, הוא בוחר להודות על האמת, "צִדְקָה מִמְּנִי". כאן ניתן לראות מעין רמז המבהיר את הזיקה שבין השורש י.ד.ה. ובין ההודאה על חטא, של המתוודה (נגזר מאותו שורש). המתוודה דומה למי שמיידה אבן על עצמו, ולכן השימוש הא בהתפעל דוקא (פעולה חוזרת). בהודאתו, הופך בעצם יהודה את עצמו, ממאשים לאשם, על כל הבושה הכרוכה בכך, אך הודאה זו, היא המזכה אותו בכתר המלכות.

היהדות מייחסת חשיבות רבה לצעד הראשון שאדם עושה במסגרת מהלך גדול, או ביחידת הזמן שבראשיתה של תקופה. ניתן לראות זאת בהנהגות מיוחדות לימים כמו ראש השנה, ראש חודש, שבת (פותחת שבוע חדש), חנוכה-בית וכיו"ב. לנעשה בזמן זה, יש השפעה רוחנית מיוחדת על הדברים שיבואו בהמשך. פתיחת פרק הזמן הרלוונטי בפעילות שמצד הקדושה, כמו פותחת במקביל צינורות לשפע של אורות רוחניים, ומשחררת סתימות, אם היו, בצינורות הקיימים. לפיכך, נכון לבדוק כיצד אמור יהודי ירא שמים, לפתוח את יומו החדש. ומעניין שהפעולה הראשונה שלו, עוד בטרם נטל את ידיו, היא אמירת "מוֹדֶה אֲנִי", ה"סיפתח" שאמור "לעשות לנו את היום" ולהטותו לצד הקדושה.

מהו סוד כוחו של ה"מוֹדֶה אֲנִי", המציב אותו בחזית הפעילות היומיומית? כידוע, הנשמה שיורדת לעולם הזה הגשמי, אל תוך גוף בשר ודם, כמו "מאבדת" את הקב"ה, שהופך להיות בגדר נעלם (העולם מעלים על האלוקות), ואז מתגברת לה תחושת ה"אני". אני חושב, אני אומר, אני יודע, אני עושה, ה"אני" ניצב לו במרכז, "פְּחִי וְעַצְמִי נִדְי עֲשֵׂה לִי אֶת הַחֵלֶל הַזֶּה". גם אם אני מתפלל, לומד תורה וגומל חסדים, הרי אני הנדיב, אני הצדיק, אני הבנתי, חידשתי... וצברתי לעצמי נקודות זכות רבות. תחושת הבעלות על מעשי, על ידיעותי, ועל הרכוש שברשותי, כמו יוצרים רשות פרטית, וממילא הפרדת רשויות חלילה, מעין תיחום ביני ובין האלוקות.

מעניין לשים לב לאות ד' הכלולה בשורש ידה וגם בשם יהודה. אם נוציא אותה משתי המילים הנ"ל, נקבל שני שמות של הקב"ה, שם י-ה ושם י-ה-ו-ה. מהו אם כן תפקידה של האות ד', שכמו מפצלת חלילה, שמות אלה לשתיים. אותיות השם י-ה-ו-ה, לפי סדר הופעתן, כמו מייצגות את סדר ההשתלשלות של האורות המושפעים מהבורא. על דרך המשל, שלוש האותיות הראשונות מייצגות צינורות או "תחנות ממסר", דרכן זורם האור האלוקי (חשמל לדוגמא), עד שהוא מגיע אל הכלי המקבל (האות ה' האחרונה), בו הוא אמור לבוא לידי ביטוי ממשי. אם ניקח כדוגמא לכלי את הנורה, אזי היא תאיר באור הנראה. אם מדובר במקרר הוא יתחיל לקרר ואם מדובר בתנור הוא יתחיל לחמם. האות ה' האחרונה בשם י-ה-ו-ה, מייצגת בקבלה את הספירה התחתונה בשרשרת, את "הכלי" (מקבל האורות), וקרויה ספירת המלכות. ומדוע קרויה הספירה התחתונה ביותר בשם מלכות? האם לא נכון היה לקרוא לה "עבדות", או בשם בעל משמעות נחותה? התשובה לכך היא, שהמלך בישראל אף על פי שהוא "מורם ונישא מעם", עדיין תפקידו ברוחני, הוא לשאת את העם על כתפיו, ולנשא ולהעלות אותו מעלה אחר מעלה, במעלות הסולם הרוחני.

האות ד', ובמילוי דלת, מייצגת את הדלות (כמו "דלת העם"), של מי שאין לו כלום משלו. וכפי שאמרו חז"ל, עם ישראל נמשלו ללבנה, "דלית לה מגרמה כלום" (ובתרגום מארמית: שאין לה כלום מעצמה/משלה). אחת מהתכונות המשותפות לעם ישראל וללבנה היא העובדה שהלבנה אינה מאירה מעצמה, אלא מחזירה בעצם את אורה של השמש (כמו מראה). באותה מידה, עם ישראל יודע שכל ההארה שהוא מקרין, בגדר אור לגויים, מקורה איננו בו, אלא הוא משמש בעצם כצינור שאמור להפיץ הלאה את האור האלוקי, ולזכות בו גם את האחרים. זהו סודה של האות ד' שבשם יהודה, האות שהוא מציב לפני הכלי המקבל (האות ה' האחרונה), דלית (בארמית = שאין), ההכרה בדלותו, בכך שאין לו כלום משלו או מזכותו, והכל מאיתו יתברך. בכך אנו כמו ממליכים את הקב"ה על העולם, בהבנתנו שהכול, ואנחנו בכלל זה, שלו ומאיתו. ובמקום לומר "פְּחִי וְעַצְמִי נִדְי עֲשֵׂה לִי אֶת הַחֵלֶל הַזֶּה", עלינו להבין כי "יד ה'" (כמו מרומז בשורש ידה), היא שפעלה כל זאת, ואם זכינו לתת צדקה למשל, מידו נתנו לו, ולא מידנו (לא משלנו).

לפי האר"י הקדוש, במעשה תמר, זוכה יהודה גם לתקן את קלקולו של אדם הראשון. לאחר האכילה מפרי עץ הדעת, כאשר הקב"ה שואל את אדם הראשון "הֲמֵן הָעֵץ אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ לִבְלֹתִי אֲכַל מִמֶּנּוּ אֲכַלְתָּ?", לא זו בלבד שהוא אינו מודה, אלא הוא מטיל את האשמה על חוה, ואף כופר בטובה בהפנותו אצבע מאשימה גם כלפי הקב"ה, "הָאִשָּׁה אֲשֶׁר נָתַתָּה עִמָּדִי הִיא נָתַתָּה לִי מִן הָעֵץ וְאָכַל". ומוסיף האר"י הקדוש ואומר, שאילו היה אדם הראשון מודה בחטאו, לא היו גולים מגן העדן, ולא היו נענשים כפי שנענשו. יהודה לעומתו, מצדיק את תמר (חוה) ולוקח את האחריות על עצמו.

כעת קל להבין את פשר הכתוב "יודוך אֲחִיךָ?" רשב"י מפשט את הדברים, "יהיו כל אחיך נקראין על שמך. אין אדם אומר ראובני אני, שמעוני אני, אלא יהודי אני". ומעבר לפשט שבדברים, על שמו אנו קרויים כיום, העם היהודי. הכוונה היא לכך שאחיו של יהודה יודו בכך שגישתו היא הנכונה, יאמצו אותה ויהפכו אותה לחלק ממהותם היהודית.

דבר חסידות

אדמו"ר ה"צמח צדק", אמר לאחד מחסידיו ב"חידות": הקריאה בספר הזוהר מרוממת את הנפש, ה"מדרש" – מעורר את הלב, ואילו קריאת תהילים בדמעות – מדיחה את הכלי (נפש האדם).

שבת שלום ומבורך

ח / ח / ח / ח

אם ברצונך לקבל את הגיליון במייל או במסרון, אנא פנה אל hhananv@gmail.com או לטלפון 052-569-9691.